

Ο εμφύλιος πόλεμος στην Κολομβία ως λοιμός στην ταινία «Οιδίπους Δήμαρχος» (Edipo Alcalde) του Jorge Alí Triana (1996)

Μαρία Γιαννούτσου

Περίληψη: Όπως είναι γνωστό, ο «Οιδίποδας Τύραννος» του Σοφοκλή, με την μοναδική πλοκή του, έχει αποτελέσει πηγή έμπνευσής για πλήθος ταινιών του κινηματογράφου, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της εμφάνισής του. Ο μυθικός βασιλιάς της Θήβας, ο γνωστότερος ίσως τραγικός ήρωας, φαίνεται να έχει εμφανιστεί κινηματογραφικά σε πάρα πολλά μέρη της γης, παρά την άποψη πως η ιστορία του δύσκολα μπορεί να μεταφερθεί στο σήμερα. Η ταινία «Οιδίπους Δήμαρχος» (Edipo Alcalde) του Jorge Alí Triana (1996) σε σενάριο, μεταξύ άλλων, του νομπελίστα Gabriel García Márquez, είναι μια από τις ταινίες εκείνες που αποδεικνύουν το αντίθετο, τονίζοντας τη διαχρονικότητα του μύθου, καθώς τοποθετεί τον ήρωα της στον εμφύλιο πόλεμο της Κολομβίας, ο οποίος, ως άλλος θηβαϊκός λοιμός, ταλανίζει τους κατοίκους. Ο νεαρός Δήμαρχος, έξυπνος και γεμάτος αυτοπεποίθηση σαν τον τραγικό ομόλογο του, θα παλέψει με πραγματικό ενδιαφέρον για την επίλυση του προβλήματος, για να ανακαλύψει και εκείνος με τη σειρά του τη δική του τραγική αλήθεια.

Λέξεις κλειδιά: Λοιμός, Εμφύλιος πόλεμος στην Κολομβία, Οιδίποδας Τύραννος, Σοφοκλής, Jorge Alí Triana

Ο «Οιδίποδας Τύραννος» του Σοφοκλή θεωρείται από τον Αριστοτέλη ως άριστο δείγμα της τραγικής τέχνης (Ράμφος, 1997). Παράλληλα, ο μύθος του τραγικού βασιλιά της Θήβας, με την μοναδική πλοκή του, φαίνεται να έχει επηρεάσει πλήθος καλλιτεχνών από την αρχαιότητα ως σήμερα, κερδίζοντας επάξια μια περίοπτη θέση στην παγκόσμια λογοτεχνία διαχρονικά.⁵¹

Επιχειρώντας μια σύντομη αναδρομή, εστιασμένη σε επιλεγμένους σταθμούς, αξίζει να σημειωθεί πως ο μύθος του πολύπαθου Οιδίποδα εμφανίζεται από την εποχή του Ομήρου. Πιο συγκεκριμένα, τόσο στην Ιλιάδα όσο και στην Οδύσσεια υπάρχουν αναφορές στο όνομα του (Μαρκαντωνάτος, 1984), ενώ φαίνεται ότι αποτελούσε το κύριο θέμα δυο μη σωσμένων επικών συνθέσεων, της *Θηβαϊδας* και της *Οιδίποδειας* (Μαρκαντωνάτος, ο.π.). Παράλληλα, η μορφή του εμφανίζεται και στο έργο του Ησιόδου, *Εργα και Ημέραι* (Μαρκαντωνάτος, ο.π.) ενώ, όπως είναι φυσικό, μια τέτοια ιστορία δεν θα μπορούσε να αφήσει ασυγκίνητους και τους τραγικούς ποιητές. Μάλιστα, εκτός από τους τρεις μεγάλους δραματουργούς, με τη μορφή του μυθικού βασιλιά ασχολήθηκαν άλλες εννιά τραγωδίες (Μαρκαντωνάτος, ο.π.).

⁵¹ Σύμφωνα με τον Ch. Segal, η θέση της γνωστής τραγωδίας του Σοφοκλή στην Παγκόσμια λογοτεχνία θα μπορούσε να παρομοιαστεί με αυτή της Μόνα Λίζα, στην τέχνη. Segal, C. P. 2001, Οιδίπους Τύραννος, Τραγικός ηρωισμός και τα όρια της γνώσης, μτφρ. Ε.Δ. Μακρυγιάννη, Ι. - Θ. Α. Παπαδημητρίου. σ.19

Ο Σοφοκλής, έχοντας στη διάθεσή του την προϋπάρχουσα δεξαμενή πηγών αναφορικά με τον μύθο του Οιδίποδα, επέλεξε τα στοιχεία της αρεσκείας του και στη συνέχεια τα ενέπλεξε με αριστοτεχνική δεινότητα, δημιουργώντας τον «Οιδίποδα Τύραννο» (Μαρκαντωνάτος, ο.π.), έργο μοναδικής αισθητικής και αξίας, το οποίο ακόμα και σήμερα εμπνέει πλήθος δημιουργών.

Ο λοιμός στον Οιδίποδα Τύραννο του Σοφοκλή

Στο έργο του Σοφοκλή η εικόνα του λοιμού εμφανίζεται από την πρώτη στιγμή. Τα λόγια του Οιδίποδα και του ιερέα, στους πρώτους στίχους της τραγωδίας, πληροφορούν το θεατή σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στην πόλη. Η εικόνα είναι εφιαλτική, παντού καίγονται θυμιάματα, ενώ οι πολίτες στενάζουν από την δυστυχία (Μαρκαντωνάτος, ο.π.). Παράλληλα, οι σοδιές καταστρέφονται, τα ζωντανά πεθαίνουν και οι γυναίκες δεν μπορούν να γεννήσουν (Μαρκαντωνάτος, ο.π.). Την δεινή αυτή κατάσταση περιγράφει ο χορός με γλαφυρότερα λόγια στην πάροδο, μιλώντας για τα νεκρά παιδιά που μένουν στο χώμα, σπέρνοντας παντού το θάνατο, ενώ οι πολίτες οδηγούνται με γοργό ρυθμό στον Άδη, υπό τους θρήνους των γυναικών, οι οποίοι δεν σταματούν να ακούγονται (Μαρκαντωνάτος, ο.π.).

Σύμφωνα με κάποιους ερευνητές, οι εικόνες που περιγράφονται από τον εξάιρετο δραματουργό είναι εμπνευσμένες από τον μεγάλο λοιμό που έπληξε την Αθήνα κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο (Μαρκαντωνάτος, ο.π.). Την άποψη αυτή ενισχύουν ακόμα περισσότερο οι ανατριχιαστικές εικόνες που περιγράφονται από τον χορό στην πάροδο (Μαρκαντωνάτος, ο.π.). Κατόπιν τούτου και με γνώμονα τα στοιχεία αυτά, υπάρχει η άποψη πως το έτος συγγραφής του δράματος είναι τοποθετημένο κοντά στο γεγονός αυτό (Μαρκαντωνάτος, ο.π.).

Την δύσκολη αυτή κατάσταση, που έχει πλήξει τη Θήβα καλείται να λύσει ο βασιλιάς Οιδίποδας στην αρχή του δράματος. Οι πολίτες στρέφονται σε αυτόν όχι μόνο επειδή είναι η κεφαλή του τόπου, αλλά και επειδή στο πρόσωπο του αναγνωρίζουν εκείνον που τους έχει σώσει ήδη μια φορά, λύνοντας το γρίφο της αιμοβόρας Σφίγγας. Η αναζήτηση και η εύρεση του μιάσματος, η οποία θα φέρει τη λύση του αινίγματος του λοιμού είναι ως γνωστόν μόνο η αρχή της διαδρομής του άτυχου βασιλιά, το ενδιαφέρον του οποίου, μετά το στίχο 435, μετατοπίζεται από την αναζήτηση του φονιά του Λαίου στην αναζήτηση της πραγματικής του ταυτότητας (Μαρκαντωνάτος, ο.π.). Το τέλος της διαδρομής θα βρει ως γνωστόν τον άτυχο βασιλιά καταρρακωμένο, καθώς θα ανακαλύψει την πραγματική του ταυτότητα, που τον καθιστά ταυτόχρονα από ερευνητή σε μίasma, πατροκτόνο και αιμομίκτη.

Edipo Alcalde (Ο Οιδίποδας Δήμαρχος): 1996.

Παραγωγή : Jorge Sánchez για τους Amaranta, Grupo Colombia, Caracol Television, Sogetel, Instituto Mexicano de Cinematografía, Tabasco films Σκηνοθεσία : Jorge Alí Triana, Σενάριο: Gabriel García Márquez, Stella Malagón, Orlando Senna Φωτογραφία : Rodrigo Pietro, Μουσική : Blas Emilio Atehortúa, Ηθοποιοί: Jorge Perugorria, Ángela Molina, Francisco Rabal, Jairo Camargo, Jorge Martínez de Hoyos, Miriam Colón, Juan Sebastián Aragón, Armando Gutiérrez, Marcela Agudelo, κ.α. (Ακτσόγλου, 2003)

Το σενάριο της ταινίας «Οιδίπους Δήμαρχος» του Triana ξεκίνησε αρχικά ως μια εργασία στη διεθνή σχολή κινηματογράφου της Κούβας (Cuba's International School of Cinema at San Antonio). Εκεί, το 1990, κάποιοι από τους τελειόφοιτους φοιτητές του Ιδρύματος κλήθηκαν από τον καθηγητή τους να φτιάξουν μια ιστορία βασισμένη στην τραγωδία του Σοφοκλή «Οιδίπους Τύραννος». Ως επιπλέον στοιχεία τους δόθηκαν πως ο Οιδίπους δεν θα ήταν βασιλιάς αλλά δήμαρχος και θα βρίσκονταν στην Κολομβία του σήμερα (Garcia, 1996).

Η φοιτήτρια που διακρίθηκε ήταν η Stella Malagón, γράφοντας μια σκηνή που ενθουσίασε τον καθηγητή της, ο οποίος δεν ήταν άλλος από το νομπελίστα λογοτέχνη Gabriel García Márquez (García, ο.π.). Ο γνωστός συγγραφέας, λάτρης της τραγωδίας του Σοφοκλή, ο οποίος σκεφτόταν καιρό να διασκευάσει το γνωστό έργο, μεταφέροντας το στην Κολομβία του σήμερα (Hardwick, 2012), συνυπογράφει μαζί με την Stella Malagón και τον Orlando Senna το σενάριο, δημιουργώντας μια σύγχρονη εκδοχή του τραγικού βασιλιά. Η πένα του μεγάλου λογοτέχνη δημιούργησε ένα κείμενο γεμάτο από στοιχεία του «Οιδίποδα Τύραννου» του μεγάλου τραγικού, ζυμωμένο με στοιχεία μαγικού ρεαλισμού (Michelakis, 2013), όπως φαντάσματα, ζώα με μαγικές ιδιότητες κ.α., τα οποία οδήγησαν σε αυτήν την ταινία, που, σύμφωνα με τον σκηνοθέτη, αποτελεί ένα μείγμα θεάτρου και κινηματογράφου (Garcia, ο.π.).

Μια σύνοψη της ταινίας

Ένας φέρελπις νεαρός άνδρας αναλαμβάνει δήμαρχος σε ένα απομακρυσμένο χωριό στην Κολομβία. Ο ικανότατος νέος, κατά τη διακυβέρνηση του, έχει ως στόχο να επικρατήσει ειρήνη στην περιοχή, η οποία μαστίζεται από εμφύλιες συγκρούσεις ανάμεσα σε αντάρτες, στρατιωτικούς, εμπόρους ναρκωτικών και ιδιωτικούς στρατούς των γαιοκτημόνων της περιοχής (Ακτσόγλου, ο.π.). Κατά την άφιξη του, θα ενημερωθεί για την πρόσφατη εξαφάνιση ενός μεγαλογαιοκτήμονα, του Λάιου. Καθώς η δράση εξελίσσεται, ο νέος θα ερωτευθεί την Ιοκάστη, σύζυγο του εξαφανισμένου και, όπως θα αποκαλυφθεί αργότερα, δολοφονημένου γαιοκτήμονα. Δυστυχώς, όμως, και για τον άτυχο δήμαρχο η μοίρα έχει προαποφασισθεί και ο χρόνος της συντριβής μετρά αντίστροφα. Αναζητώντας τον δολοφόνο του Λάιου, η ταυτότητα του οποίου είναι ικανή να επαναφέρει τις ισορροπίες στην περιοχή, αποκαθιστώντας την ειρήνη, θα ανακαλύψει και αυτός πως ο δολοφόνος δεν είναι άλλος από τον ίδιο του τον εαυτό, ο οποίος στην πραγματικότητα είναι ταυτόχρονα και γιος του, καθώς και αιμομίκτης, μετά τη συνεύρεση με τη μητέρα του. Το τέλος της ταινίας τον βρίσκει τυφλό και ρακένδυτο, να περιφέρεται σε μια λεωφόρο.

Η κινηματογραφική κολομβιανή εκδοχή του λοιμού

Αξίζει να σημειωθεί ότι έχει διατυπωθεί η άποψη πως η τραγική ιστορία του ξακουστού βασιλιά είναι δύσκολο να διασκευαστεί και να μεταφερθεί στο σήμερα, τόσο εξαιτίας της γνωστής φροϋδικής θεωρίας, η οποία τον περιορίζει στην ψυχανάλυση, όσο και εξαιτίας της μη συμβατότητας του με μια σύγχρονη δυτική κοινωνία (Hardwick, ο.π.). Παρακολουθώντας, όμως, κάποιος την ταινία που σκηνοθέτησε ο Triana μπορεί να διαπιστώσει πως ο μύθος του γνωστού βασιλιά όχι μόνο μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο πρόσληψης, αλλά και να μεταφερθεί με απόλυτη επιτυχία στο σήμερα.

Η επιλογή να παρουσιαστεί ο πόλεμος και η βία, τα οποία κυριαρχούν στην περιοχή της Κολομβίας, ως λοιμός, ήταν συνειδητή από τον σκηνοθέτη του οποίου πρόθεση ήταν η ταινία να ληφθεί ως μια κραυγή απέναντι στην βία που είναι πανταχού παρούσα στην χώρα (Hardwick, ο.π.).

Οι εικόνες πολέμου που εμφανίζονται στην ταινία, όμοιες με αυτές που βλέπουν οι πολίτες της Κολομβίας στην τηλεόραση τους καθημερινά (García, ο.π), θυμίζουν πολύ εκείνες που περιγράφει ο Σοφοκλής, με το λοιμό να αποδεκατίζει την πόλη. Από την αρχή κιόλας της ταινίας, ο νεαρός δήμαρχος, περνώντας τα οδοφράγματα του στρατού, ενημερώνεται πως από αυτό το σημείο και πέρα θα είναι μόνος του, ενώ ο στρατός θα επέμβει μόνο σε περίπτωση ανάγκης.

Χαρακτηριστική είναι η σκηνή, στο μέσο περίπου της ταινίας, όπου εμφανίζεται μια εμφύλια σύρραξη, κατά την οποία σκοτώνονται άνδρες, γυναίκες και παιδιά και τα πτώματα τους κείτονται παντού στους δρόμους. Παράλληλα, μέσα στην παράλογη μήνη του πολέμου, ο ιερέας της περιοχής, μην αντέχοντας άλλο να βλέπει τους συμπολίτες του να αλληλοσπαράζονται, οδηγεί έναν οπλισμένο έφηβο, απειλώντας τον με όπλο, να εξομολογηθεί, σε μια προσπάθεια να σώσει την ψυχή του. Τα παραπτώματα, όμως, της περιοχής είναι πολλά και τη στιγμή εκείνη, μετά από μια έκρηξη, αποκολλάται το άγαλμα του Εσταυρωμένου από το ιερό της εκκλησίας και σκοτώνει το νέο, ενώ ο ιερωμένος καταλήγει νεκρός λίγο αργότερα, από πυρά στο δρόμο, προσπαθώντας να κατευθάσει, μάταια την κατάσταση που επικρατεί στην πόλη.

Στην ταινία κυριαρχεί ο φόβος και η δυστυχία και ο θάνατος φαίνεται να είναι συνυφασμένος με την καθημερινότητα των ανθρώπων, που ζουν σε οχρωμένα σπίτια, καθώς το μέλλον τους είναι αβέβαιο.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί, πως παρόλο που στην ταινία του Triana, ο νεαρός ήρωας, αντίστοιχος του τραγικού Οιδίποδα, καλείται να λύσει το αίνιγμα της παύσης των πυρών και της εγκαθίδρυσης της ειρήνης στην περιοχή, στην ουσία δεν είναι εκείνος που έχει προκαλέσει την κατάσταση αυτή, όπως ο ομόλογος του. Στην κινηματογραφική αυτή εκδοχή του λοιμού υπεύθυνοι είναι όλοι, σύμφωνα με τον σκηνοθέτη, καθώς κανείς δεν φαίνεται να προσπαθεί να αλλάξει κάτι (García, ο.π).

Συνοψίζοντας

Εν κατακλείδι, η ταινία του Triana, σε σενάριο του νομπελίστα Gabriel García Márquez, χρησιμοποιεί τον μύθο του Οιδίποδα, όπως τον γνωρίζουμε από το έργο του μεγάλου τραγικού, ως όχημα για να αφηγηθεί μια σύγχρονη ιστορία της χώρας του. Η εφιαλτική συνθήκη του σοφόκλειου λοιμού αντιστοιχεί στον εμφύλιο σπαραγμό που μαστίζει την Κολομβία και ο Οιδίπους εμφανίζεται ως εκφραστής της γενιάς του σκηνοθέτη: Οραματίζεται έναν κόσμο στον οποίο κυριαρχεί η ειρήνη αλλά η κατάσταση που επικρατεί τον οδηγεί στην αυτοτύφλωση. Η Stella Malagón, κατά την ενασχόληση της με το σενάριο, εξέφρασε την άποψη πως «ο Οιδίπους ήταν σίγουρα Κολομβιανός», υπογραμμίζοντας την διαχρονικότητα και την οικουμενικότητα του τραγικού μύθου του Οιδίποδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Ακτοσόγλου, Μ. (2003). Οιδίπους Δήμαρχος, Edipo Alcalde, στο *ΣΙΝΕΜΥΘΟΛΟΓΙΑ, οι ελληνικοί μύθοι στον Παγκόσμιο κινηματογράφο* (Δημόπουλος, Μ. επιμ.) Υπουργείο Πολιτισμού, Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε.
- García, M. I. (1996). *Cinema –colombia: Oedipus was a Colombian*. Inter press service.
<http://www.ipsnews.net/1996/09/cinema-colombia-oedipus-was-a-colombian/>
- Hardwick, L. (2012). *Πρόσληψη: ερευνητικές προσεγγίσεις* (Ι. Καραμάνου, Μετ.). Παπαζήση.
- Μαρκαντωνάτος, Γ. (1984). *Σοφοκλέους, Οιδίπους Τύραννος*. Gutenberg.
- Michelakis, P. (2013). *Greek tragedy on screen*. Oxford University press.

- Ράμφορ Σ. (1997). Το Αίνιγμα και η μοίρα. Ποιητική τέχνη στον «Οιδίποδα Τύραννον». ΑΡΜΑΟΣ
Segal, C. P. (2001). *Οιδίπους Τύραννος, Τραγικός ηρωισμός και τα όρια της γνώσης* (Ε. Δ. Μακρυγιάννη & Ι. Θ. Παπαδημητρίου, Μετ.). Ελληνική Ανθρωπιστική Εταιρεία.

Βιογραφικό: Η Μαρία Γιαννούτσου γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε Θεατρολογία στο Πανεπιστήμιο Πατρών, έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ, με θέμα διπλωματικής εργασίας: «Οι κινηματογραφικές μεταφορές των λογοτεχνικών έργων του Νίκου Καζαντζάκη», και είναι υποψήφια διδάκτορας στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, με θέμα διδακτορικής διατριβής : «Η πρόσληψη του μύθου του Οιδίποδα στο Διεθνή Κινηματογράφο». Έχει εργαστεί ως εκπαιδευτικός θεατρικής αγωγής σε σχολεία και Οργανισμούς.

Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail: <aneli1983@yahoo.gr>